

Asia: VN/12528/2019

Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Lausunnonantajan tausta

1 Lausunnonantaja on

Järjestö

Mikä

Vammaisfoorumin tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa vammaisjärjestöjen yhteistyön avulla sekä edustaa Suomen vammaisjärjestöjä kansainvälisessä yhteistyössä ja kansallisen vammaispolitiikan muotoilussa.

Vammaisfoorumin jäsenenä oli v. 2020 lopussa 29 kansallista vammaisjärjestöä, joiden henkilöjäsenmäärä on yhteensä noin 223 000.

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumi kannattaa lähtökohtaisesti kaikkia työryhmän ehdotuksia, joiden tarkoitus on vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta vammaispalveluja järjestettäessä. Työryhmän ehdotukset ovat pääosin tarpeellisia. Yleisenä huomiona toteamme, että osallisuuden edistäminen näkyy ehdotuksissa paremmin kuin ennakkollisen oikeusturvan vahvistaminen. Ennakollisen

oikeusturvan merkitys on kasvanut, siksi korostamme oikeusturvan vahvistamisen ja luottamuksensuojan merkitystä.

Osallisuustyöryhmän raportissa on useita vammaisten henkilöiden osallisuutta vahvistavia ehdotuksia. On hyvä, että raportissa (s. 22) tuodaan esille YK:n vammaissopimuksen velvoite sopimusvaltioille huolehtia osallisuuden toteutumisesta.

Osallisuustyöryhmän raportissa (s. 17) todetaan, että palvelutarpeen arviointi on aloitettava muun muassa silloin, kun henkilö hakee vammaispalvelulain perusteella palveluja. Palvelutarpeen arviointi tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. Nämä säännökset vahvistavat asiakkaan osallisuutta asiakasprosessissa.

Raportissa (s. 18) ehdotetaan, että asiakassuunnitelma on laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai muun edustajan kanssa. Vammaisfoorumi yhtyy monien jäsenjärjestöjensä esille tuomaan kantaan: se että suunnitelman laadintaan otetaan tarvittaessa mukaan ihminen asiakkaan lähipiiristä, ei riittävästi vahvista asiakkaan asemaa suhteessa viranomaiseen.

Säännöksen sisältö olisi perusteltua muuttaa siten, että asiakkaalla on aina oikeus ottaa mukaan suunnitelman laadintaan hänen valitsemansa ihminen. Sosiaaliviranomaisella olisi velvollisuus kertoa tästä oikeudesta asiakkaalle.

Raportissa (s. 22) tuodaan esille, että osallisuus ja osallistuminen avun ja tuen tarpeiden arvioinnissa ja palvelusuunnittelussa sekä palveluiden toteuttamisessa merkitsevät oikeutta olla mukana yhdessä aktiivisesti suunnittelemassa ja toteuttamassa palveluita sekä vaikuttaa prosessissa. Asiakkaalle tulee antaa mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Osallisuutta vahvistava palvelusuunnittelu lähtee aina vammaisen ihmisen yksilöllisistä tarpeista.

Raportissa (s. 23) on hyvin tuotu esille se, että vammaisen ihmisen oma tahto ja mielipide selvitetään ja otetaan huomioon asiakasprosessin kaikissa vaiheissa. Osallisuus ei voi toteutua ilman itsemääräämisoikeutta, kuten raportissa (s. 23) mainitaan.

Vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevissa asiakasprosesseissa on tärkeä vahvistaa lainsäädäntöön tehtävillä muutoksilla. Yksinään lainsäädäntö ei riitä. On välttämätöntä, että uuden lainsäädännön tultua voimaan, sosiaalihuollon viranomaiset saavat riittävää ja laadukasta koulutusta uuden lainsäädännön sisällöstä ja merkityksestä. Koulutuksen toteuttamisesta ja toteutumisesta tulee huolehtia valtion hallinnon tasolla. Koulutusta tulee järjestää muun muassa palvelutarpeen arvioinnista ja palvelusuunnitelman tekemisestä.

5 § Päätöksenteko ja palvelujen toteuttaminen:

Tämän lain perusteella järjestettävän avun, tuen ja palveluiden on vastattava sisällöltään, laadultaan ja määrältään sekä tuottamistavaltaan vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin.

Kiinnitämme huomiota, että tekstissä on kirjattuna tässä kohdassa tuottamistapa vrt. toteuttamistapa/järjestämistapa. Muissa kohdissa puhutaan toteuttamistavasta. Esim. yhdistelykuljetukset kuljetuspalvelun toteuttamistapana vrt. ostopalvelu kuljetuspalvelun tuottamistapana.

Asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voidaan poiketa vain perustellusta syystä, joka on kirjattava päätökseen.

Asiakkaan esittämä tarve ja palvelun toteuttamistapa tulee kirjata palvelusuunnitelmaan.

Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan. Sen lisäksi palvelujen on tarpeen mukaan tuettava koko perheen toimintakykyä, osallisuutta ja jaksamista.

Uudistuksen yhteydessä tulevan lain piiriin siirtyy uusia asiakasryhmiä, joilla ei entuudestaan ole kokemusta vammaispalvelulain mukaisista asiakaspalveluprosesseista. He ja heidän palvelujensa järjestäjät eli vammaispalveluista päättävät ja palvelutarpeen arviointeja toteuttavat viranomaiset tulevat tarvitsemaan koulutusta ja opastusta.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

Jotta vammaisen henkilön oikeus yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin vahvistuisi, on tehty lisäyksiä lain sanamuotoihin, mm. 1 § vammaisen henkilön etu ja itsenäinen elämä sekä 5 § toistaiseksi voimassa olevan päätöksen saaminen. Lain perusteluihin on lisätty YK:n vammaisopimuksen artikloja, jotka ohjaavat lain soveltajaa vammaisoikeusmyönteiseen laintulkintaan. Vammaisoikeusmyönteinen laintulkinta tässä yhteydessä tarkoittaa sen vaihtoehdon valintaa, joka paremmin toteuttaa yksittäistapauksessa vammaisen henkilön perus- ja ihmisoikeuksia perusoikeusmyönteisen laintulkinnan mukaisesti.

Perustuslain 6 §:n 2 momentin yhdenvertaisuuslausekkeen sisältävä positiivinen erityiskohtelu suhteessa vaikeimmin vammaisten ihmisten perustuslain 19 §:n 1 momentin turvaamaan välttämättömään huolenpitoon jää huomiotta. Positiivista erityiskohtelua ei tarkemmin avata, miten sitä käytännössä sovelletaan. Tällä on vaikutusta vammaisten ihmisten vammasta aiheutuviin toimintarajoitteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin perustuvien palveluiden saatavuudessa ja määrässä.

Ehdotuksilla vahvistetaan vammaisen henkilön oikeutta yksilölliseen palvelutarpeen arviointiin ja yksilöllisesti järjestettyihin palveluihin. Tämä on tarpeen, vaikka jo nykyinenkin lainsäädäntö edellyttää yksilöllistä palvelutarpeen arviointia ja tarpeen mukaisia palveluja, koska nykyisen lainsäädännön täytäntöönpanon puutteita on tuotu esiin mm. yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksissä vammaisten henkilöiden kohtaamasta syrjinnästä.

Työryhmän ehdotuksilla voidaan vahvistaa vammaisten ihmisten oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin. Raportissa (s. 16) todetaan, että vammaisen ihmisen palveluita koskevat päätökset on tehtävä siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä.

On välttämätöntä, että päätös vammaispalvelusta tehdään siten kuin se on vammaisen ihmisen kannalta tarpeellista ja tarkoituksenmukaista.

Raportissa (s. 16) todetaan, että päätöksen on perustuttava asiakkaan palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelmaan kirjattuun yksilölliseen avun tai tuen tarpeeseen sekä palveluiden tuottamistapaan. Kuten raportista ilmenee, asiakassuunnitelmalla tulee olla todellinen, merkittävä painoarvo, kun palvelupäätöksiä tehdään, jotta vammaisen ihmisen yksilölliset tarpeet ja näkemykset tulevat täysimääräisesti huomioituiksi.

Palvelujen kilpailuttaminen on usein, muun muassa vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalvelujen kohdalla, heikentänyt palvelun laatua ja yksilöllisten tarpeiden huomioonottamista. Vammaispalvelujen on oltava laadukkaita sekä vammaisen ihmisen yksilöllisiin tarpeisiin ja elämäntilanteeseen tosiasiasa soveltuvia. Tämä koskee myös palvelujen järjestämistapaa ja käytännön toteutusta.

On oleellista, että palvelupäätöksiä tekevät ja palveluita toteuttavat koulutetut ja osaavat työntekijät. On myös selvää, että palveluihin on varattava riittävät resurssit. Näin ollen koulutukseen ja resurssointiin on kiinnitettävä huomiota jo nyt sekä uuden lainsäädännön tullessa voimaan.

1 § 1 momentin 3 kohta

4. **Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumi kannattaa termiä itsenäinen elämä. Se on YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan mukainen ja siten vahvistaa vammaissopimuksen toimeenpanoa.

1 § 1 momentin 4 kohta

5. **Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisen henkilön etu on tärkeä ja kannatettava lisäys. Yhdessä yksilöllisen tarpeen kanssa henkilön edun huomioiminen korostaa elämäntilanteen kokonaisvaltaista tarkastelua. Palvelu tulee järjestää ensisijaisesti sellaisena kuin se asiakkaan näkemyksen mukaan on hänen etunsa mukaista. Mikäli palvelua ei voida järjestää asiakkaan tarkoittamalla tavalla, päätöksessä tulee erikseen perustella, miksi asiakkaan mielipide on voitu ohittaa.

Vammaisen henkilön etua arvioitaessa on otettava huomioon ensisijaisesti hänen oma näkemyksensä siitä, mitkä vaihtoehdot ja toimintatavat parhaiten tukevat hänen etunsa toteutumista. Vammaisen henkilön etua tulee arvioida suhteessa hänen toimintakykyynsä ja elämäntilanteeseensa sekä olosuhteisiin kokonaisuutena.

1 §:n perustelut

6. **Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumi kannattaa perusteluihin tehtyjä muutosehdouksia sekä kannattaa jäsenjärjestöjensä sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun esittämiä täsmennyksiä. Erityisesti pidämme kannatettavana, että lain tarkoitus tulee aina ottaa huomioon palveluiden suunnittelu- ja päätöksentekoprosessissa (raportin s. 19). Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä että lain

perusteluissa on mainittu PL 6 § syrjintäkiellon lisäksi yhdenvertaisuuslaki. Perusteluissa yhdenvertaisuuden edistäminen esitetään periaatteena. Valtuutettu huomauttaa, että yhdenvertaisuuslaki sisältää syrjintäkiellon (8 §) ja vammaisuus on yksi laissa mainituissa syrjintäperusteista. Nyt perusteluista voi saada sen kuvan että kyse olisi suosituksesta, ei kiellosta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa että 1 § 1 momentin perusteluihin tehdään seuraava muutos (raportin s. 20 viimeinen kappale):

”Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden vaatimus on kirjattu myös yhdenvertaisuuslakiin. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat ehdotetun lain läpileikkaavia periaatteita, jotka edellyttävät jokaisen vammaisen henkilön yksilöllisen elämäntilanteen ja avun tarpeen arvioimista yhdessä henkilön kanssa ja hänen tahtoaan ja mielipidettään kunnioittaen.”

Perusteluissa olisi hyvä myös yksilöidä ne yhdenvertaisuuslain pykälät, joihin perusteluissa viitataan. Näitä ovat ainakin syrjinnän kieltö (8 §), positiivinen erityiskohtelu (9 §), välitön syrjintä (10 §), välillinen syrjintä (13 §), häirintä (14 §) ja kohtuulliset mukautukset (15 §).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä että 1 § 1 momentin perusteluissa mainittaisiin myös välillisen syrjinnän kieltö (YVL 13 §). Se koskee sekä yksityisiä toimijoita että viranomaisia. Välillisen syrjinnän tilanteet ovat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan oikeuskäytännössä liittyneet usein palvelujen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen.

1 §:n perusteluissa YK:n alkuperäiskansoja koskevaa julistusta koskevassa kohdassa tulisi viitata myös YK:n vammaissopimuksen Johdanto-osan p) -kohtaan, jossa todetaan ”tämän yleissopimuksen osapuolten olevan huolestuneita vaikeista olosuhteista, joita kohtaavat ne vammaiset henkilöt, joihin kohdistuu moninkertaista tai törkeää syrjintää muun muassa alkuperäkansaankuulumisen tai muun aseman perusteella.”

1 §:n 4 kohdan perusteluiden sanamuotoja on syytä täsmentää, jotta se huomioi kattavasti eri tavoin vammaisia ihmisiä. Vaikka vammaisen henkilö olisi riippuvainen toisen henkilön avustamisesta, niin se ei välttämättä tarkoita, etteikö henkilö kommunikoi puheella. Siksi nämä vammaisuudesta aiheutuvat erilaiset tilanteet pitää selkeämmin avata lain perusteluissa. Seuraava lause edellyttää tai -sanana käyttöä ja -sanana sijasta: ”Palveluiden jatkuvuus ja henkilökunnan pysyvyys on erityisen merkittävää silloin, kun vammaisen henkilö on täysin riippuvainen saamastaan avusta ja tuesta tai kun henkilö ei kommunikoi puheella ja yhteisen vuorovaikutustavan ja luottamuksen löytäminen vie aikaa.”

1 §:n lain tarkoituksessa on huomioitava palveluiden suunnittelu- ja päätöksentekoprosessin lisäksi palveluiden toteuttaminen. Se, että lain tarkoitus huomioidaan vain palveluiden toteuttamistavan valinnassa ei ole riittävää. Palvelumuotoilun ja itse palvelukokonaisuuksiin tulee vastata vammaispalvelulain tarkoitusta, joista valinta taas tulee olla mahdollinen.

1 § lain tarkoitusta koskevan mietinnön sivulla 20 tulee täsmentää lausetta, jossa todetaan; "Yhdenvertaisuutta tulee tarkastella, sekä suhteessa vammattomiin henkilöihin, että vammaisten henkilöiden välillä.". Positiivista erityiskohtelua on tarkemmin avattava perusteluissa sekä yhdenvertaisuuden arviointia ei suhteessa yleisöön vaan tarkastelu tulee tapahtua suhteessa samassa elämäntilanteessa ja olosuhteissa olevaan vammattomaan tai vammaiseen henkilöön. Vammaisia henkilöitä nimenomaisesti arvioidaan väärin ilman arviota esim. henkilön tosiasiallisiin olosuhteisiin. Perheyhteydellä, työssäkäynnillä, opiskelulla, sosioekonomisella taustalla, työttömyydellä, iällä on merkittävä vaikutus sille, minkälaisia palveluita vammaisen ihminen tarvitsee ja miten niitä tulee hänelle toteuttaa, jotta vammaispalvelulain tavoite ja tarkoitus käytännössä toteutuu.

Lain perusteluihin tulee lisätä perusteluita positiivisesta erityiskohtelusta, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen. Positiivinen erityiskohtelu estää välittömän syrjinnän, jossa vammaista henkilöä kohdeltaisiin näennäisesti samalla tavalla erilaisissa tilanteissa. Positiivinen erityiskohtelu on kaiken pohja vammaislainsäädännössä sekä sen erityispalveluiden kohdentamisesta, joka näkyy eri palveluiden tavoitteissa, tarkoituksissa ja palvelun myöntämiseen liittyvissä saamisedellytyksissä. Tällä hetkellä on ongelmana vammaisuuden sisällä tapahtuva näennäinen yhdenvertaisuus, jonka nimissä riippumatta tarvearvioinnista vammaisia kohdellaan samalla tavoin täysin erilaisissa tilanteissa ja olosuhteissa, joka käytännössä johtaa jonkin vammairyhmän tai vammaisten tilanteiden ja muiden yksilöllisten olosuhteiden huomiotta jättämiseen ja käytännössä vammaisen ihmisen syrjintään vammaisuuden kontekstissa.

Positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan muutoin samanlaista kohtelua esim. ryhmän sisällä tapahtuvan haittojen ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, ettei vammaisia vammaispalvelujen asiakkaita tule kohdella samankaltaisesti, elleivät tilanne ja olosuhteet heidän kohdallaan ole samankaltaiset. Yksilöllisen arvioinnin puuttuminen johtaisi tällaisessa tilanteessa tosiasiallisesti syrjintään ilman positiivista erityiskohtelua. Positiivisen erityiskohtelun tulee olla oikeasuhteista ja sen tulee turvata perusoikeuksia. Tarvitaan enemmän perusteluita perusoikeudellisesta ja perustuslain positiivisesta erityiskohtelusta samoin kuin vammaispalvelujen yksilöllisestä harkinnasta, millä vammaispalvelulaki selkeästi eroaa muusta lainsäädännöstä.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa on lisätty osallisuuden ja osallistumisen käsitettä. Toteamme, että osallisuus ja osallistuminen on todettua laajempi käsite. Tematiikkaa tulisi laajentaa ihmisoikeusperusteisesti siten, että vammaisen ihminen nähdään itse toimijana ja subjektina vahvemmin, kuten YK:n vammaissopimuksen artikla 1 (Tarkoitus) edellyttää. Siten vammaisen ihminen tulee nähdä normaaliusperiaatteen mukaisesti tasa-arvoisena yhteiskunnan jäsenenä ja toimijana kaikilla sen eri osa-alueilla mukaan lukien työelämä, koulutus, perhe-elämä, huoltajuus, politiikka jne. Nyt esitettynä mietintö antaa hyvin passiivisen kuvan vammaisista ihmisistä ja käsitteen kokonaisuudesta. Toteamus siitä, että vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta on tuettava siten, kuin hänen toimintakykynsä, etunsa, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttävät, ei anna riittävän laajaa kuvaa. Tämä tulee huomioida myös arvioitaessa 1 §:n 4 kohdan asiakkaan etua,

joka on laajennettava koskemaan myös aikuisten aktiivisten vammaisten edun huomioimista muun muassa työelämässä, opinnoissa, perhe-elämässä, lapsen huoltajuudessa toimimisessa.

Mietinnössä palvelujen laadun ja laajuuden kohdalla vammaista ihmistä käsitellään perinteisessä passiivisessa ja objektiivisessa asemassa osana omaa palvelukokonaisuuttaan. Mietinnössä vammaisen ihminen nähdään keskitettyjen toimintayksikössä annettujen asumispalveluiden kautta. Kuvaus ei kata kaikkien vammaisten ihmisten palvelun laadun ja laajuuden tai heidän osallisuutensa viitekehystä. Vammaiset ihmiset tulee nähdä asiakkaan yksilöllisistä olosuhteista käsin, aktiivisina yhteiskunnallisina toimijoina mahdollisesti osana työ- tai opiskeluyhteisöä. Tarvittaessa on arvioitava, mitkä ovat tarpeet lasten huoltajuuden osalta, aktiivisuus yhteiskunnallisessa osallistumisessa jne. Mietintöä tulee tarkentaa vastaamaan enemmän eri tavoin vammaisten ihmisten elämän olosuhteita ja sisältöjä. Samalla on huomioitava, että kaikki vammaiset ihmiset eivät ole asiakkaina asumispalveluiden toimintayksiköissä. Usean vammaisen ihmisen palveluiden laatu muotoutuu siitä, miten yksilölliset palvelut tukevat esim. opinto-, työ- ja perhe-elämää tai liikkumista kuten kuljetuspalveluita, ja miten nämä palvelut on turvattu palveluita tuottavilla markkinoilla. Tämä näkökulma ei näy mietinnössä ja näissäkin tilanteissa palvelun tulee yksilöllisesti vastata vammaisen asiakkaan yksilöllistä tarvetta.

Edelleen mietinnössä todetaan, että; "Vammaispalveluissa laadun kannalta oleellista olisi se, miten palvelut toteuttavat lain tarkoitusta. Laadultaan hyvä palvelu on joustava siten, että se mahdollistaa vammaisen henkilön tavanomaisen elämän ja osallistumisen eri elämänalueilla ja eri elämäntilanteissa. Lähtökohdan palvelun toteuttamisessa olisi oltava asiakkaan yksilöllisissä tarpeissa sekä YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla hänen omassa tahdossaan ja mieltymyksissään." On tärkeää huomioida asiakkaan tahto ja mieltymykset, ensisijaista on oltava, että palvelut on järjestetty asiakkaan yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi.

Mietinnössä on perustellusti otettu huomioon julkisten hankintojen aiheuttamat ongelmat. Kuitenkin mietinnön s. 41 todettu; "Vammaisen henkilön mahdollisuudet vaikuttaa palvelujen suunnitteluun, tuottamistapaan ja toteuttamiseen sekä pitkäaikaiset ja joustavat ammattitaitoisesti tehdyt sopimukset palvelunjärjestäjän ja -tuottajan välillä sekä tehokas valvonta yhdessä pitkäaikaisten yksilöpäästösten kanssa parantaisivat luottamusta palvelujen pysyvyyteen ja lisäisivät vammaisten henkilöiden elämänlaatua ja oikeusturvaa." on syytä täsmentää siten, että suunnitteluprosessissa ja valvonnassa näkyy selkeästi vastuunalaisen viranomaistahon velvoitteet, kuin myös millä tavoin erityislainsäädäntönä vammaispalvelulaki ja siinä olevat palvelun laatuun ja toteutukseen sekä asiakkaan oikeuksiin liittyvät osakysymykset tulee ottaa huomioon julkisten hankintojen kokonaisprosessissa, suunnittelussa, toteutuksessa ja valvonnassa.

Vammaisfoorumi yhtyy jäsentensä -Kynnys ry, Suomen CP-liitto ry, Invalidiliitto ry, - esittämään huolen siitä, että vammaispalveluja järjestettäessä vammaisten henkilöiden välinen yhdenvertaisuus tulkitaan siten, että se tarkoittaa kaikille samansisältöisiä palveluja.

Perusteluihin on ehdotettu lisäys, että ”[S]ekä palvelujen järjestäjän että tuottajan on seurattava, että palvelut toteutuvat sisällöltään ja laadultaan henkilön palvelutarpeen ja edun mukaisesti”. Lisäys on perusteiltaan kannatettava, mutta riskinä on, että ehdotetussa muodossa kyseistä kohtaa ryhdytään käyttämään perusteluna tarpeettomalle ja yksityiskohtaiselle asiakkaan elämään kohdistuvalle raportoinnille ja seurannalle. Perusteluissa tulisi ainakin mainita se, että seuranta tehdään vain välttämättömiltä osin ja seurannasta/seurantatavasta on sovittava asiakkaan kanssa palvelusuunnitelmassa.

Itsemääräämisoikeus on keskeinen perus- ja ihmisoikeus, joten on perusteltua, että kyseinen käsite on raportissa (s. 23) nostettu esille. Vammaisella ihmisellä on oikeus päättää häntä itseään koskevista asioista ja tehdä valintoja. Asiakkaan etu tulee huomioida kaikissa palveluprosesseissa, ja siksi on erittäin hyvä, että asiakkaan etuun liittyvät asiat on monipuolisesti kirjattu raporttiin (s. 23–24).

Palvelujen laatu on vahvasti sidoksissa henkilöstön osaamiseen. Sen vuoksi on perusteltua, että raportissa (s. 26) on kiinnitetty tähän huomiota.

3 §:n 3 momentti

- 7. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotus on vammaissopimuksen mukainen ja vahvistaa osallisuutta ja osallistumista sekä kielellisten oikeuksien toteutumista.

- 8. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

3 §:n perustelut

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotetut muutokset ovat pääosin erittäin kannatettavia.

Sivulle 27 on kirjattu: "Palvelujen toteutumista on seurattava ja arvioitava, jotta palvelujen kokonaisuus voidaan tarvittaessa muuttaa vastaamaan paremmin asiakkaan tarpeisiin. Vammaisen henkilön kanssa laadittavaan asiakassuunnitelmaan on kirjattava, miten palvelujen toteutumista seurataan." Vaikka kirjaus on lähtökohdiltaan hyvä, jäsenemme ovat ilmaisseet huolensa, että lakia toimeenpantaessa kyseistä kohtaa ryhdytään käyttämään perusteluna tarpeettomalle ja yksityiskohtaiselle asiakkaan elämään kohdistuvalle raportoinnille ja seurannalle. Perusteluissa tulisi ainakin mainita se, että seuranta saadaan tehdä vain välttämättömiltä osin ja seurannasta/seurantatavasta on sovittava asiakkaan kanssa palvelusuunnitelmassa.

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää huomiota jäsentensä esittämiin huomioihin: Invalidiliitto korostaa asiakkaiden osallistamista erityisesti sellaisten palveluiden kohdalla, joilla on vaikutusta vammaisen henkilön henkilökohtaisen vapauden, yksityisyydensuojan ja itsemääräämisoikeuden toteutumiselle. Näissä tilanteissa tulisi ensisijaisesti ottaa huomioon vammaisen henkilön oma käsitys hänen avun- tai palveluntarpeistaan ja palveluiden järjestämistavasta. Henkilökohtaisen vapauden, yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja vammaisen asiakkaan osallistaminen näiden turvaamiseksi on välttämätöntä esimerkiksi henkilökohtaisen avun, valmennuksen ja tuen sekä asumispalveluiden toteuttamisessa. Näillä on erityistä merkitystä vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutumiselle.

Tiedossa on, että palvelusuunnitelmia, jotka ovat väylä käytännössä vammaisen ihmisen osallisuuteen heitä koskevassa asiakasprosessissa, ei laadita riittävässä määrin tai ne eivät sisällöllisesti vastaa asiakkaan kanssa käytyjä keskusteluita, ovat osittain jopa virheellisiä ja usein

puutteellisia. Lainsäädännössä ei ole menettelyvaatimuksia sille, että asiakkaan tulisi nimenomaisesti ja todisteellisesti hyväksyä laadittu palvelusuunnitelma.

Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma tulee tehdä lain mukaan laadukkaasti ja huolellisesti. Sosiaalihuollon henkilöstö tarvitsee koulutusta ja myös riittävät resurssit, jotta lakia ei rikota osaamattomuuden tai resurssien puutteen vuoksi.

4 §:n perustelut

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelu

Vammaisfoorumi kannattaa tehtyjä muutosehdotuksia. Haluamme nostaa esiin jäsenjärjestöjemme esittämän huolen vammaissosiaalityön kriisiytyneestä tilasta ja tarpeesta vahvistaa vammaissosiaalityön ammattipätevyyttä ja resurssointia. Ammattipätevyysvaatimuksen varmistaminen tulee kasvamaan erityishuoltopiirien purkautuessa. Samalla on kyettävä vammaissosiaalityössä ymmärtämään hyvinkin erilaisia toimintakyvyn rajoitteita, koska kaikki vammat eivät ole kognitiivisia tai pelkästään fyysisiä toimintakyvyn rajoitteita. Rajoitteet vaihtelevat niin vamman, kuin sairauden laadun perusteella suhteessa vammaisen asiakkaan yksilöllisiin olosuhteisiin, ikään ja koulutustasoon nähden. Asiakkaan tarpeet vaikuttavat siihen, kuka on tehtävään soveltuva. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin aina arvioitava erityistä tukea tarvitsevan henkilön palveluntarve.

Esityksessä tulisi näkyä myös vahvemmin viranomaisen velvollisuus selvittää vammaiselle asiakkaalle hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset ja muut seikat, joilla on asiassa merkitystä. Arvioitavaksi usein tulee nimenomaan vammaispalvelulain toissijainen soveltaminen suhteessa ensisijaisiin palvelu- ja tukitoimiin muun ensisijaisen lainsäädännön perusteella. Tieto eri palvelujen vaihtoehdoista on annettava siten, että asiakas ymmärtää niiden sisällön ja hänellä on aito mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelukokonaisuutensa suunnitteluun ja valintoihin.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 27.7.2016 tekemässään ratkaisussa (dnro 233/16) todennut, että palvelusuunnitelma tulisi laatia henkilön vammaisuuden tai sairauden huomioivalla tavalla. Suunnitelma ja asiakasta koskevat merkitykselliset asiakirjat on annettava tarvittaessa tiedoksi asiakkaalle hänelle ymmärrettävällä ja saavutettavalla tavalla.

Invalidiliitto esittää, että asiakkaan osallisuuden ja oikeusturvan vahvistamiseksi säädettäisiin säädöskokonaisuus, joka turvaisi asiakkaan oikeuden varmistaa palvelusuunnitelma sen laatimisen jälkeen. Palvelusuunnitelman laatimisen jälkeen viranomaisen veloitettaisiin menettelyllisesti saattamaan palvelusuunnitelma vammaisen asiakkaan tiedoksi siten, että asiakkaan tulee vahvistaa palvelusuunnitelman sisältö, siten, että se vastaa palvelusuunnitelman laatimisessa ilmenneitä olosuhteita, asiakkaan esittämiä tarpeita, toiveita ja kehittämissuhteita.

5 § 1 momentti

- 12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Mietinnössä on todettu perustellusti, että sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentin mukaan henkilöille, joiden tuen tarve on pysyvä tai pitkäaikainen, tuki on pyrittävä järjestämään niin, että turvataan palvelujen jatkuvuus. Palveluiden jatkuvuuden turvaaminen vammaispalveluissa edellyttää pitkäaikaisia päätöksiä. Toistaiseksi voimassa olevia päätöksiä tulisi antaa vain poikkeuksellisesti ja esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa tarve palveluun on jostain syystä väliaikainen. Tätä edellyttävät myös hyvän hallinnon periaatteet, kuten luottamuksensuojaperiaate sekä palveluperiaate (Hallintolain 2 luvun 6 § ja 7§).

Vammaisfoorumi kannattaa 5 §:n päätöksentekoa koskevaan säännökseen kirjausta toistaiseksi voimassa olevasta päätöksestä. Tämä velvoite koskee erityisesti subjektiivisia oikeuksia kuten vammaispalvelulain henkilökohtaista apua ja asumisen tukea sekä valmennuksen tukitoimia. Lisäksi laissa ja lain perusteluissa pitää ottaa huomioon, että esimerkiksi asumisen tuki on senkaltainen, että siitä tulee saada asiakkaan oikeussuojan takia yksilökohtainen päätös.

- 13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

On tärkeää, että määräaikainen päätös on nimenomaan vammaisen ihmisen näkökulmasta perusteltua.

Palvelun luonne määräaikaisuuden perusteena on syytä tarkentaa perusteluissa. Koska lain nojalla edelleen järjestettäisiin myös määrärahasidonnaisia palveluja/tukitoimia, tältä osin olisi myös perusteluissa tarpeen avata määräaikaisen päätöksen edellytyksiä

5 § 2 momentti

- 14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotus on erittäin kannatettava, koska asiakkaan käsitys avun ja tuen tarpeistaan tulee asettaa ensisijaiseksi lähtökohdaksi ja päätösten perustelemisvelvoite on silloin olennaisen tärkeä asiakkaan oikeusturvan kannalta. Ehdotuksen toteuttaminen myös vähentäisi vammaispalvelupäätöksiin liittyvää yleistä ongelmaa siitä, että varsinkaan kielteisiä päätöksiä ei perustella hallintolain §45 edellyttämällä tavalla riittävästi

Ehdotettu lisäys vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa. Se osaltaan voi vähentää valitusprosesseja ja helpottaa valitusten käsittelyä.

”Perusteltu syy” pitää liittyä asiakkaaseen, sen ei pidä liittyä palvelun järjestämistapaan. Valittu järjestämistapa, esimerkiksi puutteellisesti kilpailutettu palvelu, ei saa estää tai rajoittaa palvelun käyttöä.

5 § 3 ja 4 momentit

- 15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaispalvelulain perusteella järjestetään erityispalveluita nimenomaan vammaiselle henkilölle yksilöllisen tarpeen mukaan itsenäisen elämän ja osallisuuden vammaispalvelulain perusteella järjestetään erityispalveluita nimenomaan vammaiselle henkilölle yksilöllisen tarpeen mukaan itsenäisen elämän ja osallisuuden varmistamiseksi. Vammaisen henkilö on tässä subjekti.

Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan. Sen lisäksi palvelujen on tarpeen mukaan tuettava koko perheen toimintakykyä, osallisuutta ja jaksamista, koska se vahvistaa myös vammaisen ihmisen asemaa.

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumi kannattaa Invalidiliiton ehdottamaa, että luottamuksensuojaperustetta avataan perusteluihin, joka tukee kirjattua 5 pykälän 1 momenttiin ehdotettavaksi lisättävää säännöstä siitä, että lähtökohtana olisi aina toistaiseksi voimassa oleva päätös. Vammaispalvelut ovat välttämättömiä vammaisille henkilöille. Lisäksi vammaisten henkilöiden palvelutarve on pääsääntöisesti pitkäaikaista, usein myös pysyvää ja elämänmittaista. Siksi on tärkeää, että vammaisen henkilö voi luottaa päätöksen pysyvyyteen. Luottamuksensuojaperiaatteella on erityinen merkitys nimenomaan vaikeimmin vammaisten palveluiden jatkuvuuden osalta, jotka turvaavat välttämättömän huolenpitoa ja joiden jatkuvuuteen vaikeimmin vammaisilla asiakkailla tulee olla oikeutetut perusteet luottaa oikeuden tilan pysyvyyteen ja näin välttämättömän huolenpidon jatkuvuuteen.

Raportissa (s. 35) on perustellusti mainittu, että erityisesti vammaisen asiakkaan oikeusturvan kannalta on tärkeää ottaa huomioon, että päätös ja muut asiaan liittyvät asiakirjat ovat asiakkaalle ymmärrettävässä ja tosiasiallisesti saavutettavassa muodossa. Tämä on erityisen tärkeää niille vammaisille ihmisille, joilla on aistin tai ymmärryksen suhteen toiminnanrajoitteita. Näkövammaisille ihmisille saavutettavuus on erityisen tärkeä asia, josta tulee huolehtia, jotta näkövammaisten ihmisten oikeusturva ei vaarannu.

Lisäksi raportissa (s. 36–37) on otettu esille keskeinen asia siitä, että palveluiden jatkuvuuden turvaaminen vammaispalveluissa edellyttää pitkäaikaisia päätöksiä. Raporttiin (s. 37) on myös kirjattu merkityksellinen vammaisten ihmisten asemaa vahvistava asia: velvollisuus järjestää ja tuottaa vammaispalvelut siten, että henkilön saama apu, tuki ja palvelut vastaavat kaikilta osin vammaisen ihmisen yksilöllisiin tarpeisiin.

Esimerkiksi vammaispalvelulain mukaisissa kuljetuspalveluissa esiintyy tällä hetkellä vakavia ongelmia.

Kuten raportissa (s. 37) todetaan, laadukkaiden päätösten edellytyksenä on perusteellisesti yhdessä asiakkaan kanssa toteutettu palvelutarpeen arviointi ja palvelusuunnitteluprosessi. On välttämättömää, että vammaispalvelulainsäädännön uudistuksen yhteydessä esitetään täydennettäväksi sosiaalihuoltolain asiakassuunnitelmaa koskevaa 39 §:ää siten, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen kanssa ehdotuksen palveluiden toteuttamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin (raportin s. 38). Lisäksi hyvin kannatettava on raportissa (s. 38) todettu asia siitä, että palvelut tulee lähtökohtaisesti toteuttaa asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla.

Hengityslaitetilat ry muistuttaa, että oikeus itsenäistä elämää koskevissa palvelupäätöksissä ei ilman asiakasmaksulain muutosta ulotu kaikkiin vammaisryhmiin. Hengityshalvauksen omaajien itsenäistä elämää koskevista päätöksistä ei ole muutoksenhakuoikeutta, koska työntekijäringin järjestämisestä vastaa terveydenhuolto. Tämä asettaa ryhmän nykyisin eriarvoiseen asemaan paitsi vammattomien ihmisten, myös muiden vammaisten ihmisten kanssa.

36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumi pitää hyvänä, että palvelutarpeen arvioinnin tekemisen velvoite laajennetaan myös tilanteisiin, joissa ihminen hakee vammaispalvelulain perusteella palveluja (raportti, s. 17). Palvelutarpeen arviointi tulee tehdä yhdessä asiakkaan kanssa (raportti, s. 17). Vammaisella ihmisellä tulee olla oikeus aktiiviseen rooliin palvelutarpeen arvioinnin tekemisessä. Osallisuuden toteutuminen edellyttää, että hänen on tultava kuulluksi ja hänellä tulee olla mahdollisuus oman näkemyksensä ilmaisemiseen

Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa.

Tuomme loppuun näkökulmana, että omaisten ja läheisten sekä muiden toimijoiden kanssa täydennettäisiin sanaa "muiden" esimerkiksi: "kuten vammais-, potilas- ja ihmisoikeusjärjestöjen sekä muiden toimijoiden kanssa.

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Asiakkaan oikeusturvan ja osallisuuden toteutumisen näkökulmasta on monesti hyvä, että asiakassuunnitelman teossa on asiakkaan lisäksi mukana hänen tukenaan joko hänen omaisensa, läheisensä tai muu edustaja.

Säännöksen sisältö olisi perusteltua muuttaa siten, että asiakkaalla on aina oikeus ottaa mukaan suunnitelman laadintaan hänen valitsemansa henkilö. Sosiaaliviranomaisella olisi velvollisuus kertoa tästä oikeudesta asiakkaalle.

Esimerkiksi Näkövammaisten liitossa on todettu näkövammaisen asiakkaan edun kannalta hyväksi käytännöksi, että asiakassuunnitelman tekemisessä on mukana Näkövammaisten liiton oikeuksienvälön työntekijä.

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Asiakkaan oikeus yksilöllisiin, hänen tarpeensa huomioiviin palveluihin tulee turvata. Näin ollen asiakassuunnitelman tulee sisältää asiakkaan oma näkemys palvelujen tuottamistavasta. Tarvittaessa myös vammaisen ihmisen läheisen näkemys on perusteltu. Asiakkaalla tulee olla oikeus vaatia palvelusuunnitelman muuttamista myös palvelun järjestämistavan osalta (esimerkiksi kuljetuspalvelujen tai henkilökohtaisen avun järjestämistapa).

Palveluiden toteuttamistavan kirjaaminen asiakassuunnitelmaan on erityisen tärkeä asumisen tuen palveluiden kohdalla, jotka voidaan järjestää hyvinkin eri palveluiden yhteensovittamisella. Asiakassuunnitelmasta on perusteltua tulla esille asumispalveluiden toteuttamisen vaihtoehdot, niiden vaikutukset ja asiakkaan käsitys sekä toiveet toteuttamistavasta.

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumin mielestä ehdotus on perusteltu ja siinä on hyvääkin, mutta se sisältää riskejä, siksi olisimme valinneet osittain-vaihtoehdon. Jäsenemme ovat tuoneet esille ehdotuksen riskejä, erityisesti vammaisen asiakkaan näkökulman sivuuttamisesta, jotka on syytä huomioida. Invalidiliiton mielestä asiakasprosessissa tehtävä arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä ja -rajoitteista on välttämätön, jotta voidaan tehdä vammasta tai sairaudesta aiheutuviin yksilöllisiin tarpeisiin ja etuun perustuva hallintopäätös. Vammaispalvelulaki on vammaisten ihmisten erityispalveluita koskeva toissijainen laki. Tämä kirjaus vahvistaa vammaispalvelulain luonnetta vammaisten ihmisten itsenäistä elämää ja osallisuutta turvaavana lakina sekä vammaisen ihmisen subjektiivista aktiivisena toimijana omien oikeuksiensa ja palveluidensa käyttäjänä siten, kuin YK:n vammaissopimus edellyttää. Siten vahvuudet, voimavarat ja toimintakyky voivat osaltaan peittää alleen todellisen toimintakyvyn selviytyä jokapäiväisistä toiminnoista ja tämä puolestaan aiheuttaa riskin palvelujen virheelliselle mitoitukselle, alimitoitukselle.

Kannatamme ehdotusta, mutta korostamme, että arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä tulee tehdä aina yhdessä asiakkaan kanssa ja vain, jos asiakas antaa siihen suostumuksensa.

Näkövammaisten liitto kannattaa esitystä osittain. Tämä ei ollut kuitenkaan valittavien vaihtoehtojen joukossa. Esityksessä on hyvää, mutta siinä on myös riskejä ja mahdollisuus näkövammaisen ihmisen oman näkemyksen sivuuttamiseen.

Mikäli arviota asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä lisätään pykälään, on oltava tarkkana, että arvio tulee myös näkövammaiselta asiakkaalta eikä vain viranomaiselta.

Palvelusuunnitelmaa tulee muuttaa, mikäli asiakas kokee, että hänen tilanteessaan tai voimavaroissaan on tapahtunut esimerkiksi käänne huonompaan suuntaan.

Arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä pitää laatia yhdessä asiakkaan kanssa, vain asiakkaan niin suostuessa ja haettavan palvelun edellyttäessä.

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Kyllä

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Vammaisfoorumi kannattaa esitystä, varauksin. Vammaisen henkilön oma mielipide on aina ensisijainen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että ensisijaisesti vammaisen henkilö itse määrittelee, kuka on se läheinen ja/tai avustaja/edustaja, jonka näkemykset voidaan ottaa huomioon. Mikäli vammaisen henkilö itse ei pysty kertomaan näkemyksiään, voidaan ottaa huomioon hänen läheistensä näkemykset. Kuten Valvirakin toteaa, on tärkeätä erottaa asiakkaan omat näkemykset ja läheisen näkemykset asiakassuunnitelman laadinnassa, koska voi olla tilanteita, että näkemykset eroavat toisistaan.

Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että läheinen on vammaisen ihmisen puolella ja nostaa esille asioita, joissa korostuu vammaisen ihmisen etu. Tällöin läheisen näkemyksen huomioon ottaminen asiakassuunnitelmaa laadittaessa voi osaltaan vahvistaa osallisuuden toteutumista.

Toisaalta esitys sisältää riskin, että läheinen syystä tai toisesta ei huomioi tai tuo esille vammaisen ihmisen etua eikä yksilöllisiä tarpeita. Tällöin on mahdollisuus, että hän omalla näkemyksellään heikentää vammaisen ihmisen asemaa. Tällainen riski voi liittyä esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaan tai vanhemman ja nuoren jännitteeseen suhteeseen. Viranomaisen tulee olla tarkkana, jotta vammaisen ihmisen tarpeet ja oma ääni tulevat kuulluiksi ja vakavasti otetuiksi.

Suomen CP-liit

Tuomme esille, että asia ei ole yksiselitteinen. Monet asiakkaat tarvitsevat tukea ja ovat tottuneet tukeutumaan läheiseen tai läheisiin. Joillakin asiakkailla läheisen näkemys ajaa asiakkaan oman näkemyksen yli. Osalla asiakkaista läheisillä saaattaa olla kilpailevia näkemyksiä, joiden väliin asiakas jää loukkuun. 'Tarvittaessa' viittaa näkemyksemme mukaan viranomaisen harkintaan perustuvaa tarvetta, joka puolestaan jättää tilaa erilaisille tulkinnoille.

Silloin, kun vammaisen henkilö ei itse pysty ilmaisemaan näkemystään, on vammaisen henkilön itse läheisekseen nimeämän henkilön näkemys olennainen lisä.

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisfoorumi kannattaa tehtyjä muutosehdotuksia, huomioiden Kynnys ry maininta toimintakyvyn liittymisestä vammaiseen henkilöön itseensä. '

Raporttiin (s. 46) on perustellusti kirjattu, että luettelon järjestystä esitetään muutettavaksi siten, että luettelo lähtee henkilön omista voimavaroista ja tavoitteista. Palvelusuunnitelman laadinta olisi syytä aina aloittaa asiakkaan voimavarojen ja tavoitteiden määrittelystä, missä asiakas olisi itse

aktiivisessa roolissa. Yhtenä YK:n vammaissopimuksen lähtökohtana on, että vammaisilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus osallistua aktiivisesti muun muassa heitä itseään koskeviin asiakasprosesseihin.

Mahlamäki Pirkko
Vammaisfoorumi ry